

גיטין פח

משה שווערד

1. דבר יעקב מסכת גיטין דף פז עמוד ב

ה' וליחוש דלמא הני תרי גיטא הוו וכו' וגזייה לזמן דבתרא ועדים דקמא - המהרש"א [לרד"ה ודלמא] מקשה למה הוצרכה הגמ' לומר שהיו שני גיטין וגזז שניהם, הרי אפשר לומר שהיה גט אחד שכתוב בו הצד השמאלי עם החתימות, והוא גזז ממנו עד חתימת העדים, וכתב בצד ימין גט אחר כפי רצונו. וכע"ז מקשה המהרש"א על רש"י.

הפנ"י מתרץ שאין חשש שהעדים יחתמו על הצד השמאלי של גט, כשהצד הימיני הוא ריק, ולכן צריכה הגמ' לומר שהיו כבר שני גיטין גמורים, והחשש שהוא יחתוך משניהם ויחברם ביחד [כדי לבטל תנאי שהיה בהם].

2. תוספות מסכת גיטין דף פח עמוד א ד"ה הכא נמי

הכא נמי כשיש ריוח מלמעלה - מיכן יש להכשיר גיטין ושטרות שאין בהן ריוח כלל לא למעלה ולא למטה וכן משמע כולה שמעתין דריש גט פשוט (ב"ב דף קסב). ואמר ה"ר אלחנן דאפ"ה לא חיישינן שמא יחתוך בעל השטר מן השיטין של מעלה לפי שהזמן וכל זכות בעל השטר הוא למעלה ולא יחתוך זכותו.

3. רש"י מסכת גיטין דף פח עמוד א ד"ה ודלמא אימלוכי

ודלמא אימלוכי אימליך - [1] מתחילה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגמרו ונמצא הראשון בטל [2] א"נ ה"ל נכתב ביום ונחתם לאחר זמן והואיל ויש ריוח מלמטה נראין כן הדברים.

4. תוספות מסכת גיטין דף פח עמוד א ד"ה ודלמא אימלוכי

ודלמא אימלוכי אימליך - [1] פ' בקונטרס שביטלו ושוב אינו יכול לחזור לגרש בו ואין נראה דלר"נ דאמר חוזר ומגרש בו מאי איכא למימר ומיהו אמר ה"ר עזרא הנביא דלעיל שנגמר הגט אינו יכול לבטלו אבל כשלא נכתב כולו מודה ר"נ דאינו חוזר ומגרש בו [2] ועוד פ' דה"ל כמו נכתב ביום ונחתם בלילה ואין נראה כי העדים ודאי יזהרו שלא יחתמו על שטר מוקדם [3] ואור"י דנראה לפרש ודלמא אימלוכי כו' דשם התחיל לכתוב הגט לשם איש אחר ונמלך וסיימו לשם זה וכגון ששמותיהן שוין וכו' אלעזר דלא בעי מוכיח מתוכו א"נ אפי' כר"מ ואימליך קודם שם האיש והאשה.

5. תוספות רא"ש על גיטין דף פח/א

דילמא אימלוכי אימלוך. [1] פירש"י ודילמא אימלוכי ממליך מתחלה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגמרו ונמצא הראשון בטל, ומדפריך סתמא דתלמודא הכי יש לדקדק דאפי' רב נחמן דפסקינן כוותיה בריש השולח דאמר חוזר ומגרש בו ה"מ היכא דבטליה לשליחות דשליח ולא ביטל את הגט אבל אם בטל את הגט מודה.

6. חדושי הרשב"א על מסכת גיטין דף פח/א

ודלמא אימלוכי אימליך. פרש"י ז"ל אחר שכתב מקצתו נמלך שלא לגרשה ואח"כ נמלך לחזור ולגמרו, ונמצא הראשון בטל. ובתוספות הקשו דהא קימא לן כר"נ דאמר (לעיל לב, ב) חוזר ומגרש בו. ופרשו הם ז"ל דילמא אדם אחד ששמו הכתיבו ונמלך בו שלא לגמרו, ואח"כ כשצוהו זה לכתוב גט לאשתו גמרו, וה"ל גט שנכתב לשם אחרת ואין זה כריתות לשם אשה זו. והרמב"ן נ"ר יישב פרש"י ז"ל, דכיון שנמלך בנתיים ובטלו קודם שנגמר, כשחזר וצוהו לגמרו נמצא שלא עשאו שליח אלא לחצי הגט, ואפילו לרב נחמן בטל כענין זה. וצ"ע כיון שמתחלתו ועד סופו נעשה כמצותו, המלכה שבנתיים למה פסלו לרב נחמן דאית ליה חוזר ומגרש בו:

7. חדושי הר"ן על גיטין דף פח/א

הא דאקשינן ודילמא אימלוכא אמליך. ה"פ כתוב גט לאשתי ונמלך בעל וחזר בו ומנעו מלהשלים הגט ונתבטל שליחותו וכשחזר את"כ ואמר לו השלם אותו הגט לא עשאו שלוcho אלא לחצי גט ולא נתן לגרושין [ובין] למ"ד אינו חוזר ומגרש בו בין למ"ד חוזר ומגרש בו הכא בטל לגמרי, כנ"ל:

8. דבר יעקב מסכת גיטין דף פח עמוד א

א] רד"ה ודלמא אימלוכי אימליך - מתחילה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגומרו ונמצא הראשון בטל - כתב האבנ"ז [אה"ע סימן שעא - ג] שמבואר ברש"י שאפ' לא ביטל הגט בפירוש רק שנמלך שלא לגרשה, ושוב נמלך לגמור הגט, לא מועיל דהגט נתבטל. והנה אם גמר כל הגט ונמלך שלא לגרשה אין בזה ביטול הגט ויכול לחזור ולגרש, ורק אם נמלך באמצע כתיבת הגט, אין כאן ספר כריתות וחסר בכתיבה לשמה.

בחי' בעל השרידי אש [על הש"ס סימן ח - יא] מביא תשובת הצמח צדק שהביא ראה מרש"י שאמירת איני רוצה לגרש הוי ביטול השליחות, מיהו מלשון התוס' שכתבו פי' בקונ' שביטלו, משמע שהבינו ברש"י שחיישינו שביטל ממש ולא רק שחזר מרצונו לגרש. ולפי האבנ"ז דוקא אם נמלך באמצע כתיבת הגט פסול משום שליכא כתיבה לשמה, אבל לאחר כתיבת הגט אם יאמר איני רוצה לגרש אין כאן ביטול.

9. תוספות מסכת גיטין דף פח עמוד א ד"ה כולי האי

כולי האי לא חיישי' - היינו דוקא לאמליך בין הרי את למותרת לא חיישי' אבל מ"מ בעינן שיהא ריוח למעלה ולמטה דאי לאו הכי חיישינן דלמא גיזי ליה ואיתרמי דהוי הרי את מלמטה ומותרת למעלה.

10. שערים מצויינים בהלכה

ההיא כתובת חתנים כו' דהווי ידעי ליה לטופסא כו'. פרש"י דידעי לטופסא דשטרי, שהיו מכירין כתיבת הסופר וחתימת עד אחד. משמע מכאן דהחתן לא כתב בעצמו הכתובה, וידוע מש"כ בתשו' הרמ"א (סי' קכה) שפע"א סידר קידושין בליל שבת, שהתמהמה החופה מערב שבת עד ליל שבת מפני קטטות ומריבות, שהיה הכלה יתומה וענייה, וקרוב היה שיתבטל השידוך, והיה ירא שמה יתמהמה עד מוצש"ק ויתבטל לגמרי, לכן סידר הקידושין, וביאר שם כמה טעמים למה עשה כן, ואחד מהטעמים דאין לחשוש שמה יכתוב החתן בעצמו הכתובה, שאין המנהג שיכתוב החתן בעצמו, והבאנו הענין בקיצור במס' ביצה (לו:), ומגמרא דהכא נמי מוכח שלא היה החתן כותב בעצמו הכתובה.

11. נחלת משה [דף כט]

כצעל ולא מקרי לשמה צהכי. והנה בחילוק בין אם נאמר מילי מימסרן לשליח וצין אם נאמר דלא מימסרן לשליח דהם נאמר מילי מימסרן לשליח אז שליח למילי הוי ככל שליח דהוי ממש כמותו דהיינו שהשליח נהי' צעל המעשה ולכן יכול לעשות שליח אחר דכמו שהמשלה יכול לעשות שליח כך הוא יכול לעשות שליח ואם נאמר דמילי לא מימסרן

לשליח אִז אִם עוֹשֵׁן שְׁלִיחַ לְמִילֵי אֵין הַשְׁלִיחַ נָהִי כְּמוֹתוֹ
 אִלָּא הַפְּעוּלָה שֶׁהַשְׁלִיחַ עוֹשֶׂה נֶחֱשֵׁז כְּאִילוֹ הַמַּשְׁלַח עֹשֶׂה וְלֹכֵן
 אֵין לוֹ כַּח לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ אַחֵר דְּרַק צִשְׁבִּיל לַעֲשׂוֹת אֶת הַפְּעוּלָה
 נָהִי שְׁלִיחַ וְלֹא לְדַבֵּר אַחֵר. וְלֹכֵן ז"ל דְּרֵי יוֹסִי סוֹזֵר מִילֵי

12. שְׁעָרִים מְצוּיִינִים בַּהֲלָכָה

חֲנִיכַת אֲבוֹת בְּגִיטִין עַד עֲשֶׂרָה דוּרוֹת כו'. ע"י
 בְּרַש"י דַּעַד כֵּאֵן הוּיָא חֲנִיכָה שְׁאִם
 כְּתָבָה בְּגִט לֹא מִיפְסֵלָא לְמִיּהוּי כְּמוֹ שִׁינָה שְׁמוֹ
 וְשִׁמָּה, אֲבָל מִכָּאֵן וְלִהְבָּא הוּיָא כְּשִׁינָה שְׁמוֹ.
 וּבְתוֹס' רִי"ד כְּתָב שֶׁהִיָּה מְנַהֵגִם שְׁאִם זָקֵן זָקֵן
 הִיָּה אִישׁ גָּדוֹל, הִיָּה הַנֶּכֶד וְהַנִּין מִתִּיַּחֲס עֲלֵיהִי,
 וְהִיָּה כּוֹתֵב פְּלוֹנִי בֶן אִישׁ פְּלוֹנִי, אַע"פ שֶׁלֹּא
 הִיָּה בְּנוֹ מִמֶּשׁ. וְע"י מַה שֶּׁכְּתָבְנוּ בְּמִס' יְבָמוֹת

13. הַעֲרוֹת הַגְּרִי"ש אֵלִישִׁיב מִסַּכַּת גִּיטִין דָּף פֶּח עֲמוּד א

א"ל אוֹתֵן פֶּרְדָּסָאוֹת וכו'. וּמִקְשָׁה הַשְּׁבוֹת יַעֲקֹב מִדְּאֻמְרֵי בְּסוֹף תַּעֲנִית לֹא הָיוּ י"ט לְיִשְׂרָאֵל כֹּט"ו בֶּאֱבָב וכו',
 שְׁבָהֵן וכו'. וּבִגְמ' אֻמְרִי דְּבִיטֵל פֶּרְדִּיסָאוֹת וְחִזִּינֵן דִּי"ט הוּא, וְהִכָּא אֻמְרִי דְּרַע הוּא, [1] וּפְשָׁטוֹת הַדְּבָרִים
 הֵיָּה אֲפֻשֶׁר לִימָר דְּבַתְּחִילָה כְּשֶׁקִּבְעוּם הִיָּה שְׁמַחָה אֵלָּא שְׁאֵת"כ נָהִיָּה רַע, אֲבָל מִהִגְמ' מִשְׁמַע שֶׁהִיָּה שְׁמַחָה
 קְבוּעָה בִּזְזָה, [2] וְהַשֵּׁפ"א כְּתָב דִּישׁ שֶׁהִלְכוּ לַעֲלִיָּה לְרַגְל וִישׁ רֹב שֶׁלֹּא הִלְכוּ, וְא"כ לְמַעֲלָה אֵלָּה שְׁקִיּוֹמוֹ
 הָיוּ יוֹם טוֹב לְיִשְׂרָאֵל לָהֶם.

14. בֶּן יְהוּדָע עַל גִּיטִין דָּף פֶּח/א

וְהָנָה הָרֵב עֵינֵן יַעֲקֹב ז"ל הַקְּשָׁה דְּבִסוֹף תַּעֲנִית [דף ל' ע"ב] אֶתְמַר שֶׁעָשׂוּ לֹט"ו בֶּאֱבָב יוֹם טוֹב, בַּעֲבוּר שְׁבוּ בִּיטֵל
 הוֹשַׁע אוֹתָם פֶּרְדָּסָאוֹת, וְכֵאֵן קָאֻמְר דִּיצָא רַעָה לְיִשְׂרָאֵל מִבִּיטוֹל הַפֶּרְדָּסָאוֹת, וְמַה שֶּׁתִּירֵץ אִינוּ מַחוּוֹר. [3] וְנ"ל
 דְּמַעֲיָקְרָא אֵין כֵּאֵן קוֹשִׁיָא, כִּי הַיּוֹם טוֹב עָשׂוּ אוֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁשֵּׁם הָיוּ הַסְּנֵהֲדָרִין, וְשֵׁם הִיָּה קָדוֹשׁ הַחֹדֶשׁ
 וְקִבְעוּת הַמוֹעֲדִים, כִּי חֲשַׁבּוּ דוֹדָאֵי תַּחֲזוֹר עֲטָרָה לְיוֹשְׁנָה וַיַּעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לְרַגְל, אֲךָ הַרְעָה הַזֹּאת שֶׁל גִּזְרַת
 הַשְּׁבִיָּה הִיָּתָה לַעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבִיטִים, שֶׁהֵם רָאוּ שֶׁבִיטֵל הוֹשַׁע הַפֶּרְדָּסָאוֹת, וְעַם כָּל זֶה לֹא עָלוּ:

15. דָּף עַל הַדָּף מִסַּכַּת גִּיטִין דָּף פֶּח עֲמוּד א

בִּגְמ': אֻמְר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹתֵן שְׁנִים שֶׁלֹּא עָלוּ יִשְׂרָאֵל לְרַגְל יִלְכוּ בְּשִׁבִי.
 הַקְּשָׁה בִּאֲהַבְתָּ אֵיתָן (עַל עֵין יַעֲקֹב), לְמַה תִּלָּה הַגְּלוּת בְּדַבָּר זֶה שֶׁהוּא רַק בִּיטוֹל מִצּוֹת עֲשָׂה, וְלֹא תִלָּה בַּעֲוֹן
 עֲבוּדָה זָרָה שֶׁהִיָּה מִצְוֵי אֲצִלָּם. [1] וְתִירֵץ, דְּדַבָּר זֶה מְרֻמָּז בְּדַבְרֵי הַכְּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לז, כד), 'וְלֹא
 יַחֲמוּד אִישׁ אֶת אֶרֶצְךָ בַּעֲלוּתְךָ לְרֹאוֹת אֶת פָּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁלֹּשׁ פַּעֲמִים בַּשָּׁנָה', וּמִשְׁמַע שְׁאִם לֹא יַעֲלֶה -
 יַחֲמַדּוּ אֶת אֶרֶצוֹ, וְלֹכֵן הִלְכוּ בְּשִׁבִי.

[2] בִּילְקוּט הַגְּרִשׁוֹנִי מִצִּיֵּין שֶׁשְׁאֵלָה זֹו כִּבְר נִשְׁאָלָה בְּתַנָּא דְּבִי אֵלִיהוּ (ט) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: 'וְכִי מַה נִּשְׁתַּנָּה הוֹשַׁע בֶּן
 אֵלָּה מִכָּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לְפָנָיו, שֶׁנִּלְכְּדָה הָאָרֶץ וְגָלוּ עֲשֶׂרֶת שְׁבִיטִים בִּימֵיו, אֵלָּא מִשְׁעַמֵּד יִרְבַּעִם בֶּן נֶבֶט וְעַד
 שְׁבָא הוֹשַׁע בֶּן אֵלָּה הִיָּתָה עֲבִירָה קְשׁוּרָה בִּיחִיד, וְקִשָּׁה לְפָנָיו אֲב הַרְחָמִים לְהַגְלוּת צִיּוּר בַּעֲוֹן יַחִיד, וּמִשְׁבָּא
 הוֹשַׁע בֶּן אֵלָּה עֲמַד וּבִיטֵל כָּל הַמִּשְׁמְרוֹת כּוֹלֵן, וְהִיָּה מִכְרִיז וְאוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁהוּא רּוֹצֵה לַעֲלוֹת לְיִרוּשָׁלַיִם יָבוֹא
 יַעֲלֶה, וְעָלִיו הוּא אוֹמֵר, וַיַּעַשׂ הָרַע בַּעֲיֵנִי ה' רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו עָלִיו עָלָה שֶׁלֹּמֶנָאסֶר מֶלֶךְ

אשור וגו' (מלכים ב יז, ב - ג), ושמט קולר מצוארו ותלאו בצואר הרבים, מיכן אמרו כל העושה מצוה ואינו גומרה הרי זה מתחייב בנפשו ובכל אשר לו, וקובר אשתו ושני בניו.

[3] בבן יהוידע תירץ, שודאי שהיו בתוכם כמה צדיקים שלא היו עובדי עבודה זרה, וכמו שנאמר (מלכים א יח, יט) 'והשארתי בישראל שבעה אלפים וכו'', והיה ראוי שיגין זכותם לבטל השביה וכמו שנאמר גבי סדום, ולכן תלה בדבר זה דאפילו הצדיקים לא עלו לרגל.

16. דף על הדף מסכת גיטין דף פח עמוד א

בכלי יקר (פ' ויצא כ"ח י"א) הביא הילקוט שם ששקעה השמש ליעקב שתי שעות קודם עונתה. וביאר שרמז רמזו ליעקב שבית המקדש שיבנה במקום זה, תשקע ותחרב ב' שנים עונתה. וכיון שרמזו לו החורבן, לכן ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו, וזהו המקור שהביא הרמ"א (סי' תקנ"ה סעיף ב') שחסידי ואנשי מעשה נוהגים להניח אבן מראשותם בליל ט' באב.

17. דבר יעקב מסכת גיטין דף פח עמוד א

יב] עולא אמר שהקדים שתי שנים לנושנתם - פירש"י ב' שנים קודם לנושנתם שהיא בגימטריא ח' מאות וחמשים ושתיים, ואם שהו עד ונושנתם היה מתקיים בהן כי אבד תאבדון. ולכאורה קשה למה הוצרך להקדים שתי שנים, הלא מספיק להקדים שנה אחת.

בהקדמה לספר לקט יושר [לר' יוסף ב"ר משה תלמיד התורה"ד, הובא בספר ברכת פרץ] כתב בשם רבו התרומת הדשן, מה שאומר העולם שאין להקפיד אם חסר אחד מהגמטריא [וזה נקרא עם הכולל], ראיתם מדוהוצרך להקדים ב' שנים כדי שלא יתקיים בהם כמנין ונושנתם, ש"מ ששנה אחת הוי בכלל מנין ונושנתם, כיון שאין להקפיד אם חסר אחד בגימטריא.

=====

18. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב מהרה דמרי עלמא תמני מאה וחמשין ותרתין היא. ולכן כשאחד מתפלל על איזה דבר, או מברך לחבירו, אומר "במהרה בימינו" או "במהרה דידן", לפרש שכוונתו למהרה שלנו, ולא מהרה דהקב"ה. וכזה כתב נמי במג"א ובטור"ז (ריש סי' תקפב) דבר"ה יאמר בזכרנו ובהשכיבנו לחיים בשב"א, אע"פ דעפ"י דקדוק צ"ל בפת"ח, מ"מ בר"ה לא יאמר בפת"ח דלא לישתמע לא חיים ח"ו, כדאמרי' במס' נדרים (י:) לחולין בפת"ח פירושו לא חולין. וה"נ בנדון דידן צריך לפרש תפלתו היטב. וכתב בפתח עינים להחיד"א כיון דמהרה דמרי עלמא ת"ת מאות ונ"ב שנים, וכתוב (תהלים צד) "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול", דיומא דהקב"ה הוא אלף שנים, א"כ כל דפחות מיום א' הוא בכלל מהרה.

19. תוספות מסכת גיטין דף פח עמוד ב ד"ה ובעובדי כוכבים

ובעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישאל אומרים לך - אין לפרש דאפי' בענין זה רוצה לומר דבעובדי כוכבים פסול משום לפנייהם ולא לפני עובדי כוכבים אף על פי דהעובדי כוכבים מעשין על

פי ישראל דאין זה לפני עובדי כוכבים כיון דדייני ישראל מצוים לחובטו דאטו מומחין עצמן יחבטו אותו ולא יכלו לצוות להדיוט לחובטו אלא כמו שפר"ת והעובדי כוכבים חובטין אותו שאז כשר בזה הענין וכן פירש רב יהודאי גאון בהלכות גדולות דבעובדי כוכבים כשר בזה הענין וכן איתא בירושלמי דמכילתין אמר רב ישראל שעושה כמעשה עובד כוכבים פסול (אפי') באומר איני זן ואיני מפרנס תני ר' חייא עובדי כוכבים שעושין כמעשה ישראל כשר אפי' באומר איני זן ואיני מפרנס ואהא דנקט אפי' [באומר] דלא מתכשר בעובדי כוכבים שלא ע"פ ישראל אף על גב דהוי כדין אמר ר' אסי מתני' אמרה כן ובעובדי כוכבי' חובטין אותו ואומרי' לו עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאנו אומרים לך.

20. גמרא הלכה ברורה

ציון א-ה. מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש – בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר 'רוצה אני' ויכתוב הגט, והוא גט כשר. וכן אם הכוחו גוים ואמרו לו 'עשה מה שישראל אומרים לך' ולחצו אותו ישראל ביד הגוים עד שיגרש – הרי זה כשר. ואם הגוים מעצמן אנסוהו עד שכתב, הואיל והדין נותן שיכתוב – הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה, שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל? שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונרחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו – אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל – רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר 'רוצה אני' – כבר גרש לרצונו. לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש וטעו בית דין של ישראל או שהיו הדיוטות ואנסוהו עד שגירש – הרי זה גט פסול. הואיל וישראל אנסוהו – יגמור ויגרש, ואם הגוים אנסוהו לגרש שלא כדין – אינו גט, אף על פי שאמר בגוים 'רוצה אני' ואמר לישראל 'כתבו וחתמו', הואיל ואין הדין מחייבו להוציא והגוים אנסוהו – אינו גט.

(רמב"ם גירושין ב, כ)

הא דאינו גט כשהוא אנוס – הני מילי כשמסר מודעא, אבל אם לא מסר מודעא, אם אנסוהו שלא כדין – פסול. ובדין, כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה ואנסוהו בית דין עד שהוציא – הוי גט. ומצוה על כל בית דין שבכל מקום ובכל זמן לכופו לגרש לבטל המודעא. אנסוהו ישראל לגרש שלא כדין ואמר 'רוצה אני' וגם ביטל המודעא או לא מסרה – פסול, ואף על פי כן פסלה מן הכהונה.

אנסוהו גוים לגרש, אם הוא חייב לגרשה מן הדין – פסול, ואף על פי כן פסלה מהכהונה, ואם לא היה חייב לגרשה מן הדין – אפילו ריח גט אין

בו ולא נפסלה מהכהונה, (ואפילו אם קיבל מעות על נתינת הגט – לא אמרינן משום זה נתרצה).

אם דחקו אותו בית דין של ישראל על ידי גוים, והיו הגוים מכין אותו ואומרים 'עשה מה שישראל אומרים לך' – דינו כאנסוהו ישראל.

(אבן העזר קלד, ה, ז-ט)

גט מעושה

א. כיצד מועילה כפייה. מסוגייתנו עולה שניתן לכפות אדם לגרש את אשתו, והדברים נראים כסותרים את מה ששינונו ביבמות (ק"ב, ב): "והאיש אינו מוציא אלא לרצונו", וכפי שנפסק להלכה בדברי הרמב"ם (גירושין א, א"ב). אולם על פי מה שלמדנו במסכת בבא בתרא (מז, ב), שם מובא דינו של רב הונא שמי שכפוהו למכור ממכרו מכר – נראה שמובן טעם הדין בסוגייתנו, שכן הגמרא (שם מת, א) חשבה להביא מקור לדינו של רב הונא ממשנתנו שכפייה מועילה בגירושין, ודחתה זאת באומרה "שאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים", וכפי שמפרש הרשב"ם (ד"ה דלמא) שמשום המצוה גמר בליבו לגרשה. אכן מדברי הרמב"ם בהלכה שלפנינו משמע שתופס כעיקר את טעם הגמרא שם שכפייה מועילה בגירושין כי הבעל רוצה לקיים את המצוה וכן כותב המפרש על הרמב"ם (המובא במקומו של המגיד משנה). התוספות (שם ד"ה אילימא) כותבים בשם ר"י שכל דבר שאדם מחוייב לעשות – דינו כמו במכר שאומרים שאגב אונסו גמר ומכר. נראה שדעת ר"י כדעת הרשב"א (קידושין נ, א ד"ה ודילמא) שטעם הגמרא "מצוה לשמוע דברי חכמים" נדרש למי שחולק על רב הונא וסובר שבמכר אם אנסוהו אין ממכרו מכר, אולם כיוון שפוסקים כרב הונא – שווה הטעם במכר ובגירושין שאגב אונסו מסכים. הנפקא מינה בין שני ההסברים היא במומר המחוייב לגרש ואינו רוצה, שלדעת הרמב"ם לא ניתן לכפותו שהרי אינו רוצה לקיים מצוות, ואילו לדעת ר"י ניתן לכופו כיוון שאגב אונסו מסכים. אכן המהרי"ק (שורש סג), המהרי"ט"ץ (שו"ת סימן פג) ובעל עבודת הגרשוני (סימן לט) כותבים שלדעת הרמב"ם לא ניתן לכפות מומר לגרש, אך מוסיף המהרי"ק שיתכן שאף הרמב"ם סבור שניתן לכפות מומר לגרש והכפייה תועיל מדין "אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה". האור שמח כותב שטעמו של הרמב"ם נאמר דווקא בישראל, אולם במומר גם הרמב"ם מודה שמועילה כפייה כיוון שאגב אונסו גמר ומגרש.

ב. כפיהו ישראל שלא כדין. בגמרא מובאים דברי שמואל שאם הכפיה נעשתה שלא כדין, דהיינו שאין חיוב מהדין לגרש – הגט פסול ופוסל. הרי"ז (הלכה ד, טו) כותב שגט זה בטל מהתורה, ואם נשאת בו – בניה ממזרים, אלא שחכמים אמרו שהוא פסול לכהונה כדי שלא יבואו להקל בגט שניתן בכפיה כדין. הרי"ד מבאר שדינו של שמואל נאמר אף כשהמגרש אמר 'רוצה אני', שכיוון שהכפיה לא היתה כדין – אין מצוה לשמוע לדבריהם ולכן לא גמר בכל לבו לתת את הגט. הלחם משנה מבאר שדעת הרמב"ם היא שגט זה פסול רק מדרבנן, וכך מבאר הרמב"ם את דעת שמואל בגמרא. אולם מוסיף הלחם משנה שמדובר בכגון שהכפיה שלא כדין היתה בטעות, דהיינו שבית הדין חשב שעושה כדין, אולם אם ידע שהכפיה אינה כדין – גם הרמב"ם סובר שהגט בטל מהתורה. הדברים מדויקים בדברי הרמב"ם הכותב שמדובר ב"טעו בית דין של ישראל או שהיו הדייטות", וטעם הדבר שאם בית דין טועה – אין מצוה לשמוע בקולו. המחבר בשלחן ערוך כותב "אנסוהו ישראל לגרש שלא כדין... – פסול", ומבאר הבית שמואל (סקי"ג) שהגט בטל מהתורה, אלא שאם נתקדשה לאחר – הצריכו רבנן שהשני יתן גט.

ד. כפיהו נכרים בשליחות ישראל. במשנה נאמר "ובגוים הובטים אותו ואומרים לו 'עשה מה שישראל אומרים לך' (וכשר)". המילה "וכשר" אינה מופיעה בנוסח המשניות המודפס בירושלמי, ברי"ף וברמב"ם, וגם הגמרא בבבא בתרא (שם) המביאה את משנתנו אינה כותבת מילה זו. גם הרש"ל כותב שיש למחוק מילה זו. התוספות בבבא בתרא (ד"ה גט) מביאים בשם יש מפרשים שהנאמר "ובגוים חובטין אותו ואומרים לו 'עשה מה שישראל אומרים לך'" מוסב על דין הרישא של המשנה, ובא לפרש שמה שנאמר שאם גוי כפיהו פסול – היינו אפילו כשחובטים אותו ואומרים לו 'עשה מה שישראל אומר לך'.

התוספות דוחים הסבר זה על פי הסוגיה שם. גם בסוגייתנו כותבים התוספות (ד"ה ובעובדי) שאין לפרש כן, שהרי אם הגוי חובט על פי מה שישראל אומר לו – אין בזה פסול של "לפניהם ולא לפני גוים", שהרי מסתבר שאין חיוב על הדיינים המומחים לחכות בעצמם אלא יכולים לומר לשליח הדיוט שיעשה כן, וכמו כן יכול גם גוי לעשות בשליחות ישראל.

על כן כותבים התוספות שיש לבאר את המשנה כפי שפירשה רבינו תם, שכונת בבא זו לומר שאם הגוים חובטים ואומרים 'עשה מה שישראל אומר לך' – כשר. כשיטה זו שאם הגוי כפיהו לעשות מה שישראל אומרים – כשר, פוסקים הרשב"א (ד"ה מתני'), הר"ד, הטור, הרמב"ם והמחבר בשלחן ערוך.

הרמ"ה (מובא בטור) מדייק מלשון המשנה שדווקא אם הגוי מדגיש בדבריו שיעשה על פי מה שישראל אומר לו – הגט כשר, אבל אם לא אמר לשון זו אף על פי שציווהו ישראל – הגט פסול. אולם הטור כותב שהרא"ש חילק בדבר זה וסובר שגט זה כשר גם בלא התוספת 'עשה מה שישראל אומר לך'.

21. תוספות מסכת גיטין דף פח עמוד ב ד"ה במילתא דשכיחא

במילתא דשכיחא כו' – כמו בהודאות והלואות ומה שאנו מקבלים גרים אף על גב דגר צריך ג' מומחין כדאמר' בהחולץ (יבמות מו:): משפט כתוב ביה [1] אור"י דעבדינן שליחותיהו דחשיב כשכיחא ובהחולץ (גז"ש) נמי משמע שהיו מקבלים גרים בבבל וא"ת היכי עבדינן שליחותיהו והא עכשיו אין מומחין בא"י ומי יתן לנו רשות וי"ל דשליחות דקמאי עבדינן.

• דבר יעקב מסכת גיטין דף פח עמוד ב

טן] בא"ד – אור"י דעבדינן שליחותיהו דחשיב כשכיחא – הר"ן מקשה דהגמ' [לעיל פה א] אומרת שגירות אינו שכיח. **והרשב"א והריטב"א [שם] מפרשים שמיתה שכיח באופן יחסי לגירות, ולפ"ז אפשר לתרץ שגם גירות מיקרי שכיח, אלא שבאופן יחסי למיתה מיקרי אינו שכיח.** הר"ן מתרץ שדוקא בממונא לא עבדינן שליחותיהו במילתא דלא שכיחא, אבל להכניס אדם תחת כנפי השכינה עדיף מממונא, ועבדינן שליחותיהו אף על גב דלא שכיח.

וא"ת היכי עבדינן שליחותיהו והא עכשיו אין מומחין בא"י ומי יתן לנו רשות וי"ל דשליחות דקמאי עבדינן.

• דבר יעקב מסכת גיטין דף פח עמוד ב

טן] בא"ד – וא"ת היכי עבדינן שליחותיהו והא עכשיו אין מומחין בא"י ומי יתן לנו רשות וי"ל דשליחות דקמאי עבדינן – לכאורה משמע מלשון הגמ' שליחותיהו עבדינן שהיו גדר של שליחות, אבל זה לא יתכן כיון שקמאי מתו וא"א למנות שליח אחרי מיתת משלח, וע"כ דהכוונה שסגי בנתינת רשות ומסירת סמכות. וכן לשון רש"י [ד"ה קעבדינן] הם נתנו לנו רשות.

ח' בר"ן [ריש סנה' הנ"ל אות ה ואות י] מבאר דהא דדיינים שאינם סמוכים אינם רשאים לדון, היינו משום שהי פגיעה בכבוד הדיינים הסמוכים, והא דעבדינן שליחותיהו הפשט שמחלו על כבודם [ולפ"ז מובן שא"צ שליחות ממש].

22. חדושי הרשב"א על מסכת גיטין דף פח/ב

במילתא דלא שכיח לא עבדינן שליחותיהו. וא"ת היאך מקבלים גרים בזמן הזה דהא בעי שלשה, כדאיתא ביבמות (מו, ב) דמשפט כתיב ביה, והא נמי מילתא דלא שכיחא היא וכדאמרין לעיל (פה, א) גרות לא שכיחא. [2] י"ל דהא נמי תקנה היא כתקנת הודאות והלואות, ומצינו האמוראים בפרק החולץ שהיו מקבלים גרים, ואף אנו שלוחי ראשונים אנו:

23. שערים מצויינים בהלכה

אנן שליחותיהו קא עבדינן. פרש"י דבדיני הלואות עבדינן שליחותיהו, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין כדאיתא במס' סנהדרין (ג.). וכתבו הרשב"א והר"ן דגיטין נמי מה"ט, דאי לא, לא מינסבין לגברי, והוה להו בנות ישראל עגונות. ויש בזה ב' פירושים, יש לפרש דזהו מדרבנן משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ויש לפרש דהיא מדאורייתא עפ"י דברי הרמב"ם הידוע (גירושין פ"ב ה"ח) דזה שאינו רוצה לגרש, מאחר שרוצה להיות ישראל ולעשות כל המצות ולהתרחק מהעבירות, אלא שיצרו תוקפו במצוה זו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואומר רוצה אני, הרי כבר מגרש לרצונו. ועי' מש"כ בתשו' באר יצחק (אהע"ז סי' י').

24. דבר יעקב מסכת גיטין דף פח עמוד ב

[יד] תד"ה במילתא וכו' אור"י דעבדינן שליחותיהו דחשיב כשכיחא - [3] הרמב"ן, הרשב"א והנ"י [יבמות מו ב] (ותוס' [קידו' סב ב] הביאו עוד תירוץ מהר"ר נתנאל, דבגר כתיב לדורותיכם דמשמע בכל ענין. [4] המאירי [יבמות מו ב] מתיר שלגבי גירות הכל מומחים, ואף על פי שצריך להודיעו ענין המצוות, כלל המצוות הכל יודעים אותם וא"כ הכל מומחין לענין זה.

יוצא נ"מ אם בעינן בגירות ב"ד מומחים. לפי התוס' אצלנו בעינן מומחים דהיינו דיינים סמוכים, והא דמקבלים גרים בזה"ז הטעם כמו שדנים הודאות והלואות דמבואר בגמ' ששליחותיהו דמומחים קמאי קעבדינן. ולפי ר' נתנאל ילפינן מדורותיכם שא"צ מומחים בדין גירות, מיהו מדברי הנ"י ביבמות [דף טז. מדפי הרי"ף] משמע [לפי התירוץ שילפינן מדורותיכם] שילפינן שכעת בזה"ז א"צ מומחים, אבל בזמן שהיו דיינים מומחין בעינן מומחין...

הרמב"ן [יב' מו ב] מסתפק האם הא דשליחותיהו עבדינן הוי תקנה דרבנן או דהוי מדאורייתא, דהתורה נתנה לדיינים מומחים את האפשרות לתת רשות לדיינים שאינם סמוכים לדון בשליחותם. ולפי הצד שהיו מדרבנן, הא דמהני כפיה בגט, מבאר הרמב"ן משום שאפקעינהו רבנן לקדושין מיניה.

25. שערים מצויינים בהלכה

משנה יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת כו' ובלבד שלא יהא שם אמתלא. פרש"י טעם שהוא שובר את הקול. וכו' איתא במס' כתובות (כב.) באשה שאמרה מקודשת אני, ולאחר ימים עמדה ונתקדשה, והיא אמרה אמתלא שמה שאמרה בתחילה שהיא מקודשת, משום שבאו אצלה אנשים שאינם מהוגנים כו', ואמרו חכמים כיון שנתנה אמתלא לדבריה נאמנת, וכן אשה שאמרה לבעלה טמאה אני, וחזרה ואמרה טהורה אני, ונתנה אמתלא לדבריה כו' עי"ש. והבאנו שם דברי הנודע ביהודה (מהד"ת אהע"ז סי' לח) במשודכת שהרתה לזנונים, ואמרה דהמשוורך בא עליה, והוא מכחיש, ופשוט שאביה יוסיף על הנדוניה, ובאו הדברים לפני ערכאות, ופסקו שישבע והיה מוכן לישבע שהולד אינו ממנו, והמון בית ישראל ראו שיצא מזה חילול השם, שחששו שהוא בעצמו עשה גבלה זו, ולכן התעסקו בעצמם לפשר בענין זה, ובתוך דבריו הודה שממנו בא הולד, ונתן אמתלא לדבריו, ודן שם הנוב"י דאולי הא דמהני אמתלא זהו כשלא היה בזה איסור, משא"כ הכא שהוא מודה, הרי עשה בזה איסור, ואין אדם משים עצמו רשע, וא"כ קשה להקל על יסוד האמתלא, אלא שחתר שם יסוד וטעם אחר להקל עי"ש. ויסוד ההיתר על אמתלא כתב בתשו' הרמ"א (סי' ב) דמצינו דאמר יצחק על רבקה אשתו (תולדות כו-ז) "אחותי היא", ושימש עמה בסתר, וכתוב (שם כו-ח) "וישקף אבימלך בעד החלון וגו'", וא"ל "הלא אמרת לי אחותי היא", ואחותו אסורה גם לבני נח, ואמר לו אמתלא "כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה וגו'" נקרא זה נאמר באברהם (וירא כ-יא), וצ"ל הקרא הנאמר

1. דף על הדף מסכת גיטין דף פח עמוד ב

בגמ': אמר רב אחא בר יעקב ש"מ מהרה דמרא עלמא תתנ"ב הוא.

בסנהדרין קטנה על סנהדרין (ל"ח ע"א) וכן בטעמא דקרא להגר"ח קנייבסקי שליט"א כתבו דדבר זה נוגע לדינא לגבי לשון בני אדם, כגון מי שנשבע לעשות דבר זה במהרה, או שהשאיל חפץ לחבירו וא"ל להחזיר לו במהרה. דהרי יומו של הקבה הוא אלף שנה, ותתנ"ב מאלף שנה הוא קרוב לכ' שעות תפ"ג חלקים וכחמשים שניות עיין שם, ויותר מזה הוא כבר לא בכלל מהרה.

כ"ק אדמו"ר מלובאוויטש זצ"ל הי' רגיל הרבה פעמים לסיים שיחותיו במילים: "שנוכה לביאת משיח" (בעגלא - במהרה) דידן", ופעם ביאר דברים אלו, שהרי מהרה של הקדוש ברוך הוא הוא תתנ"ב שנים, לכן אנו מבקשים שיביא את הגאולה לפי ה"מהרה" שלנו ולא לפי המהרה של מעלה....

ופירש רש"י: 'כמנין ונושנתם'. בעל החתן סופר הביא בפירושו להגדה של פסח בשם בעל מחצית השקל שפירש מה שאומרים בפיוט 'אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב במהרה בימינו בקרוב', והיינו משום שלא די לבקש רק מהרה, כי מהרה אצל הקדוש ברוך הוא למעלה משמונה מאות שנה, ולכן מוסיפים אנו שיהיה 'במהרה בימינו' לפי הימים שלנו....

וי"ל לפי"ז דלכן כופלין בנוסח ברכת "ולמלשינים": "והזדים מהרה תעקר וכו' במהרה בימינו", תיבת מהרה, כדי שיהי' במהרה דידן.

ובספר "טעמא דקרא" (בפרשת ואתחנן על הפסוק כי תוליד וגו') כתבנו, כי השואל דבר מחבירו ואמר לו שיחזיר "מהרה" - החשבון הוא עשרים שעות ומחצה, ואמנם כתבנו דוודאי הכל לפי העניין, ע"ש.
(דרך שיחה להגר"ח קנייבסקי שליט"א בסוף ח"א)